

CONSIDERENTE ASUPRA ACTIVITĂȚII DE CREAȚIE A MEȘTERILOR PIELARI ȘI BLĂNARI DIN SUDUL REPUBLICII MOLDOVA

CZU: 745.53(478)

DOI: <https://doi.org/10.52673/18570461.23.4-71.13>

Doctorandă Ana ISCHIMJI

E-mail: anaischimji29@gmail.comORCID: <https://orcid.org/0009-0007-0036-1139>

Universitatea de Stat din Moldova

CONSIDERATIONS ON THE CREATIVE ACTIVITY OF THE LEATHER AND FUR CRAFTSMEN OF THE SOUTH REPUBLIC OF MOLDOVA

Summary. The purpose of the present study is to identify folk craftsmen in the localities of the south Republic of Moldova who, through their activity, preserve and promote the traditions of leather and fur processing. The elucidation of the proposed aspects was carried out on the basis of the bibliographic study of ethnographic sources, informative and illustrative materials collected at festivals, fairs, and exhibitions of traditional crafts, as well as field documentation. Pieces of clothing, accessories, harness articles, part of the material culture of Bessarabian Romanians, were examined. The work highlights the need to valorize and promote the cultural heritage of the country, to affirm the cultural identity at the local and regional level.

Keywords: folk craftsmen, craftsmen, leather and fur processing, craft, traditions, tanner, leatherworker, hat maker, drum maker, traditional mask maker, peasant sandals worker, strapper, south of the Republic of Moldova.

Rezumat. Scopul prezentei lucrări este identificarea meșterilor populari în localitățile din sudul Republicii Moldova care, prin activitatea lor, păstrează și promovează tradițiile prelucrării pieilor și blănurilor. Elucidarea aspectelor propuse s-a realizat pe baza studiului bibliografic a surselor etnografice, a materialelor informative și ilustrative acumulate la festivaluri, târguri și expoziții de meșteșuguri tradiționale, precum și documentării pe teren. Au fost examinate piese vestimentare, accesorii, articole de harnașament, parte a culturii materiale a românilor basarabeni. Lucrarea pune în evidență necesitatea valorificării și promovării patrimoniului cultural al țării, afirmării identității culturale la nivel local și regional.

Cuvinte-cheie: meșteri populari, artizani, prelucrarea pieilor și blănurilor, meșteșug, tradiții, tăbăcar, cojocar, căciular, opincar, curelar, hămurar, meșter de tobe, meșter de măști tradiționale, sudul Republicii Moldova.

ARGUMENT

Meșteșugul de prelucrare a pieilor și blănurilor s-a dezvoltat pe întreg teritoriul Republicii Moldova, dar mai cu seamă în localitățile din sud, unde s-a concentrat oieritul și producerea lânii. Deși interesul cercetătorilor față de patrimoniul etnografic este unul apreciabil, constatăm că meșteșugul prelucrării pieilor și blănurilor a fost insuficient studiat. În articolul de față ne-am propus să scoatem din conul de umbră activitatea meșterilor pielari și blănari din localitățile din sud-vestul Republicii Moldova, cei care prelucrează pielea și confecționează piese din piele și blănuri. Ne-am axat în studiul nostru pe cercetarea de teren și literatura de specialitate, completate de o sursă semnificativă cum sunt datele referitoare la târgurile și expozițiile meșterilor populari. Rolul principal în demersul nostru științific revine rezultatelor cercetărilor proprii din teren, efectuate pe parcursul ultimilor ani în mai multe localități din sudul Republicii Moldova.

Constatăm că un șir de autori au abordat în lucrările lor subiectul utilizării pieselor din piele sau din blănuri confecționate de meșterii locali. În această ordine de idei vom menționa publicațiile care cel puțin tangențial se referă la subiectul de care suntem interesați – activitatea meșterilor de prelucrare a pieilor și blănurilor reflectată sub aspect tradițional, artistic și tehnologic. În anii 1960–1980, în RSSM subiectul în cauză a fost abordat de către autori precum: Ada Zevin și M. Livșiț [1], V. Zelenciuc, M. Livșiț și I. Hîncu [2], M. Dimitriu și V. Zelenciuc [3], V. Teslenco [4], Silvia Șaranuță [5], A. Furtună [6] ș.a., iar printre cercetătorii români de peste Prut vom menționa publicațiile semnate de R.O. Maier [7], P. Petrescu [8], Emilia Pavel [9], Georgeta Stoica și P. Petrescu [10], D. Dumitru Iacob [11] ș.a.

În Republica Moldova, studii consacrate costumului tradițional a elaborat etnologul Varvara Buzilă [12]; sub conducerea Elenei Pintilei a fost alcătuită o bibliografie selectivă [13]; Valentina Onofriescu a pus accent pe formarea expozițiilor [14, pp. 166-174]; de mare fo-

los ne-au fost publicațiile etnologului Silvia Șărănuță [15]. O serie de termeni din domeniu au fost consultați pe baza dicționarului elaborat de Natalia Procop, Valentina Negru, Livia Sirbu și Marina Cercașin [16].

Aceste lucrări pun în evidență diferite aspecte ale culturii tradiționale, în special ale portului tradițional, dar mai puțin evoluția artizanatului în domeniul prelucrării pieilor și blănurilor. Autorul a semnat anterior studii despre activitatea meșteșugarilor în localitățile din nordul [17, pp. 73-78] și centrul Republicii Moldova [18, pp. 330-335]. Studiul de față reflectă activitatea meșterilor din Regiunea de Dezvoltare Sud, astfel reușind să completeze tabloul privind starea de fapt a meșteșugului pielăritului și blănăritului în spațiul actual al Republicii Moldova.

PARTICULARITĂȚILE MEȘTEȘUGULUI PIELĂRITULUI ȘI BLĂNĂRITULUI

Cu toate că materialele prezentate în articol se referă la starea actuală a meșteșugului, considerăm necesar să punem în evidență câteva aspecte din domeniu necesare pentru perceperea informației prezentate ulterior. În demersul nostru investigațional am optat pentru reflectarea activității următoarelor categorii de meșteri care prelucrează pielea și blana și care au activat atât în mediul urban, cât și în mediul rural, deservind o bună parte a populației și realizând piese la comandă, articole de unicat:

Măcelar – are un aport colateral care constă în juipuirea blănii de pe animalul sacrificat și prelucrarea ei primară;

Tăbăcar – specialist în tăbăcitură a pieilor; tabac, dubălar, argășitor, timar;

Cojocar – meșter care confecționează cojoace, bundițe și alte piese vestimentare din piele și blană; blănar;

Opincar – persoană care confecționează/sau vinde opinci (cuvântul are și alte sensuri mai puțin relevante pentru articol);

Ciubotar/Cizmar – persoană care confecționează și vinde încălțăminte;

Pantofar/Papucar – meșter din categoria cizmărilor care confecționează, repară și/sau vinde pantofi;

Condurar – meșter din categoria pantofarilor care confecționează/repară/vinde pantofi femeiești cu toc înalt;

Curelar – persoană specializată în confecționarea și întreținerea curelelor sau/și hamurilor;

Șelar – persoană care confecționează/vinde șei sau alte obiecte de harnașament.

O branșă importantă a meșteșugăritului din orașe este cea a ciubotarului/cizmarului/pantofarului/

papucarului, meșteri care pe timpuri confecționau cizme cu tureacă moale sau tare, bocanci, papuci, pantofi și sandale. Erau și la sate meșteri cizmari, însă se întreba în special opinca, fiind mai accesibilă. Însăși încălțăminte era diferențiată din punct de vedere al confecționării, locului de trai, purtătorului, ocaziei (încălțăminte de sărbători sau cotidiană), după cum menționează etnologul Varvara Buzilă [19, p. 97].

O altă îndeletnicire este cojocăritul, care în trecut avea o răspândire largă, astăzi fiind practicat la scară redusă. Aproape fiecare sat avea unu-doi meșteri tăbăcari, care prelucrau pieile de oi și de capre aduse de consăteni, dar și majoritatea meșterilor cojocari se ocupau inclusiv de tăbăcirea pieilor. De obicei, cojocării nu luau ucenici sau îi acceptau doar pe cei din sate mai îndepărtate pentru a nu spori concurența. Piesele principale confecționate de meșterii cojocari erau diverse tipuri de cojoace, bundițe/pieptare, gulere la haine groase, căciuli, mănuși ș.a.

Meșteșugul curelăritului a fost dezvoltat și s-a păstrat într-o anumită măsură atât la oraș, cât și la sat. Meșterii curelari confecționau chimire ce se purtau de către partea bărbătească, căpestre și hamuri pentru cai, precum și diverse tipuri de curele folosite în gospodărie.

Șelarii confecționau șei și pocrovețe pentru cai. În virtutea realităților social-economice meșteșugul respectiv și-a restrâns aria de utilizare.

Vizitele noastre în teren în ultimii ani în localitățile de sud ale Republicii Moldova au consemnat prezența unor pasionați meșteri tăbăcari, cojocari, cizmari, curelari ș.a., care prin piesele lucrate promovează valorile culturale românești autentice și duc faima meșteșugăritului strămoșesc. Folosind tehnicile și tehnologiile de lucru ale strămoșilor completate de inovațiile contemporane în domeniu, meșterii lucrează piese de unicat care ulterior sunt prezentate la expoziții specializate, sunt transmise către muzeele naționale sau comercializate în cadrul târgurilor.

În raport cu zonele de nord și de centru, meșteșugul respectiv a fost și rămâne mai dezvoltat în sudul Moldovei. În anii 1970–1980, în Casa de deservire socială din satul Colibași, raionul Cahul, de exemplu, activau 25 de meșteri cojocari. În cadrul cercetărilor din ultimii ani am identificat în raioanele Cahul, Leova, Cimișlia, Ciadâr-Lunga și Comrat cinci meșteri tăbăcari și cojocari, unul dintre care este și căciular, iar altul și opincar; un meșter opincar și meșter de coșuri; un meșter curelar și hămurar; trei meșteri hămurari; un meșter curelar; doi meșteri care confecționează tobe și un meșter de măști tradiționale (tabelul 1).

Tabelul 1

Meșteri pielari și blănari identificați de autor în sudul Republicii Moldova

Prenumele și numele meșterului	Îndeletnicire	Raionul	Localitatea
Constantin Cojan și Elena Cojan	tăbăcar, cojocar, căciular	Cahul	Colibași
Dumitru Zaporojan	tăbăcar și cojocar		Slobozia Mare
Nicolaie Mocanu	tăbăcar, cojocar, opincar		Slobozia Mare
Constantin Olteanu	opincar și meșter de coșuri		Pașcani (com. Manta)
Gheorghe Burcă	curelar și hămurar		Manta
Tudor Cîrlan	meșter de tobe		Badicul Moldovenesc
Tudor Bejenaru	meșter de tobe		Văleni
Igor Volos	curelar	Leova	Tomai
Sergiu Scripchin	hămurar	Comrat	
Valeriu Pletescu	hămurar		
Vasile Popovici	meșter de măști tradiționale		Cenac
Alexei Balov	hămurar	Ceadâr-Lunga	
Chilioglo Valeri	tăbăcar și cojocar	Comrat	

Sursa: elaborat de autor în baza cercetărilor de teren.

Relatările lor dezvăluie experiențe prețioase care relevă evoluția meșteșugului și problemele ce i se asociază în contextul progresului tehnico-științific.

Constantin și Elena COJAN (figura 1) [20], meșteri populari, originari din satul Colibași, raionul Cahul, sunt specializați în prelucrarea pieilor și blănurilor de ovine și confecționarea bundițelor și cojoacelor cu elemente aplicative caracteristice portului zonei, piese pentru femei, bărbați, copii, opinci și căciuli. Tehnicile meșteșugului Constantin Cojan le-a moștenit de la tatăl său Stelian și este unul dintre puținii care insistă să păstreze pe cât este posibil tehnicile tradiționale de confecționare folosind în mare măsură acul și degetarul. De la el a păstrat și niște calapoade pentru confecționarea căciulilor [21], unul dintre care este făcut pe baza tehnologiei tradiționale moldovenești vechi, prin cioplire manuală [22]. Meșterul precizează că pe timpuri partea bărbătească „cum purta căciula, înțelegeai multe despre persoana dată și cine purta căciula era considerat un bărbat cu verticalitate, un bărbat la locul lui” [23]. Totodată, el relatează că la confecționarea căciulilor folosește piei de „Caracul” de culoare neagră și brumărie, din trei pielicele se fac două căciuli. Meșterul descrie în detalii procesul de prelucrare a pieilor de ovine, metodele de croire a bundiței, de coasere și aplicare a ornamentelor din piele cu ajutorul instrumentelor speciale moștenite. Sunt uzuale asemenea instrumente manuale ca: acul, degetarul, foarfecele, cuțitele, coasa, ciocanul, preducea (instrument pentru găurit). În timpurile străvechi, la cusut în loc de ață se foloseau vinele de la animale, afirmă mai mulți meșteri [24]. Unele tehnici

de confecționare și de ornamentare de pe timpuri sunt valabile și azi: cailăc – modalitate de prelucrare a marginii, șinătău – cusură de-a lungul piesei, sulpan – blană adăugată acolo unde lipsește blana pe piele. La coasere manuală sunt utilizate cusături precum „cepraz”, „cruciuliță”, „frânghie”, iar la decorarea pieselor vestimentare se practică elemente vegetale sau geometrice din piele de culoare contrastantă.

La bundiță și cojoc se lucrează din luna septembrie până în martie. Perioada de primăvară-vară este timpul de prelucrare a pieilor. Mai întâi de la fermieri sau crescătorii de oi sunt procurate pielicele de miel: între vârsta de câteva zile-o săptămână până la vârsta de mai multe săptămâni când ajunge la greutatea de 16-20 kg; pieile de la animale mature se procurau mai târziu. Procesul de prelucrare a pieilor durează toată vara. Pielicelele cumpărate de la cioban sunt selectate, spălate, degresate, curățate, conservate și prelucrate. Meșterul Cojan povestește că înainte pieile se prelucrau cu soluții făcute în condiții de casă, în zer cu tărăță [24].

Ca bundița să fie rezistentă, ea se croiește din trei pielicele de oaie alese, două mai mici „și la spate mai mărișoară, mai lată. Prima se croiește bundița bărbătească, pieptul stâng” [25], apoi urmează celelalte părți. Și doar după aceste operațiuni se aplică ornamentele lucrate manual și pregătite din timp [26]. Meșterul se străduie să păstreze motivul și ornamentele pe bundiță atestate în regiune începând cu anii 1930, convingând clienții că alte ornamente nu sunt specifice zonei de sud [27]. La bundiță pentru fetițe „ornamentele sunt mai late, ceea ce înseamnă că sunt pe lângă casă, iar la

Figura 1. Constantin și Elena COJAN, meșteri tăbăcari și cojocari.

băieți ele sunt mai înguste și mai înalte, mai lungărețe. Bundițele pentru bărbați tot timpul au avut gulerase și se încheiau până sus” [24]. „Gulerul poate juca rolul funcțional de acoperire și protejare a gâtului la vestimentația exterioară” [16, p. 68]. Bundița pentru femei nu avea guler deoarece broboada acoperea partea de sus a piesei; bundițele pentru femei se încheiau mai jos, la mijloc sau erau fără închidere. Meșterul confecționează bundițe la comandă nu doar pentru localnici, ci pentru clienți din diferite localități ale țării și de peste hotare [28]. Astfel, în intenția meșterului de a respecta tradiția ornamentală din zona de origine a clientului, piesele diferă în aspect ornamental. Constantin Cojan se mândrește că bundițele sale sunt purtate de „interpretele Sofia Rotaru, Ioana Căpraru, Marina Filipovici, interpretul Igor Cuciuc, de actorii teatrelor din Chișinău, Cahul, Soroca și Odesa” și de participanții Ansamblului Academic de Dansuri Populare „Joc”, actualmente Baletul Național „Joc” [29, p. 34]. Cojoacele, bundițele și căciulile confecționate de Constantin și Elena Cojan transmit frumusețea și originalitatea costumului tradițional moldovenesc.

Dumitru ZAPOROJAN (figura 2) [30] din satul Slobozia Mare, Cahul, membru al Uniunii Meșterilor Populari din Moldova, a investit toți banii câștigați peste hotare în una dintre cele mai vechi îndeletniciri – prelucrarea pieilor. D. Zaporojan a dezvoltat o afacere, prelucrează piei de ovine, confecționează „papuci” [31] (botoșel – papucel) și mănuși din piele cu blană pentru sezonul de iarnă, pentru toate categoriile de vârstă, covorașe de diferite culori și mărimi din blană naturală, diverse huse pentru banchetele de automobil din blană de oi de rasa „Țigăie”, care au o lână mai moale, mătăsoasă și ondulată. De asemenea, el confecționează tradiționalele bundițe, cojoace pentru femei, bărbați și copiii [32]. Pieile sunt cumpărate de la ciobanii din localitate, iar modul de prelucrare a piei-

lor de ovine îmbină elemente tradiționale și moderne [33]. În localitatea sa de baștină meșterul a organizat un atelier unde renasc tradițiile de meșteșugărit în confecționarea bundițelor, cojoacelor și altor produse. Artizanul povestește că la început curăța pielea cu coasa, acum însă dispune de instrumente moderne. Prelucreează pieile în special vara, fiindcă „este nevoie de multă apă” [33]. A început să folosească vopsele ecologice procurate din comerț, pentru a vopsi pieile pentru bundiță și alte produse la necesitate. În majoritatea cazurilor cojoacele și bundițele confecționate de el sunt de culoare albă și mai rar de culoare închisă.

Tehnologia de prelucrare începe cu pielea crudă – în urma sacrificării animalului, pielea acestuia se sărează și se usucă la umbră, pielea uscată trebuie să fie albă [33]. Urmează sortarea pieilor care sunt duse la spălat, curățate, degresate și apoi introduse în butoi cu soluție specială. Peste două săptămâni pieile sunt scoase din butoi și uscate pe frânghie, la soare. Urmează procesul de întindere, pieptănare și de tundere-călcare-tundere, proces care se repetă de trei-patru ori [34].

Dumitru Zaporojan poartă adesea o bundiță pe care a preluat-o dintr-o fotografie veche din zona Constanței și care „are circa 70 sau chiar o sută de ani” [31]. Produsele confecționate de meșter sunt frumos ornamentate cu elemente decorative specifice zonei de sud. Observăm că e același guler tip ștei și sistem de închidere însoțit cu *vipușca* [35] – o fâșie îngustă de postav, piele cusută ca garnitură de altă culoare pentru bundițele bărbătești; pe partea din față are buzunare tăiate cu laist (buzunarul poate fi aplicat, plasat în cusătură sau tăiat în poziție verticală, orizontală sau diagonală, acesta prevede un laist-reper cu lățimea de 4-10 cm care se îndoaie în două și lungimea cât este intrarea în buzunar, el se coase la capăt pentru întărire).

Bundițele pentru femei au răscoiala gâtului tip unghi deschis. Se respectă tradiția de a diferenția

Figura 2. Dumitru ZAPOROJAN, meșter tăbăcar și cojocar; bundițe pentru copii [31].

„bundița femeiască de cea bărbătească prin faptul că cea femeiască se garnisește pe margini cu blană de miel și are decor ornamental cu prevalare floral, la cele bărbătești decorul e în special geometric și fără lână pe margine” [33]. Meșterul realizează asamblarea/coaserea bundițelor în mod combinat, prin prelucrarea manuală și mecanică: mașinile de cusut care realizează asamblarea elementelor sunt diferite de cele cu ajutorul cărora se cos ornamentele, acestea din urmă funcționând pe bază de programare. Pielea are proprietatea de a fi elastică, „pielea se coase mai greu decât materialul, fiindcă pielea fuge în toate direcțiile, o piele bună trebuie să se întindă în toate direcțiile, să fie elastică și mai ales pielea de oaie, e cea mai elastică din toate” [33].

Abilitatea meșterului de a combina tradiția cu modernitatea este alimentată de marea lui pasiune pentru desen, iar dragostea față de plaiul natal îl îndeamnă să muncească în sat, pentru familie, tradiție și neam [31]. Membrii Ansamblului folcloric „Mocănașii” din satul său natal Slobozia Mare de mulți ani evoluează în scenă în cojoace confecționate de meșter.

Meșterul **Nicolae MOCANU**, originar din satul Slobozia Mare, raionul Cahul, a moștenit meșteșugul de la tatăl său Ion Mocanu și respectă întocmai metodele de prelucrare. Produsele sale sunt confecționate din pieile de rasă „Țigaie” procurate de la ciobanii din localitate, „lâna de la aceste oi este mai densă”, precizează meșterul [36]. Mai întâi se „conservă pielea crudă prin sărare-uscare, apoi urmează sortarea pieilor, înmuieră, piclarea cu acizii, dubirea sau tăbăcirea cu tananți mai vechi: zer (acid lactic), care are un miros mai accentuat, crom sau aluminiu, tananți vegetali, sodă stinsă. Dacă folosim varianta chimică, într-o săptămână se prelucrează pielea” [36]. Împreună cu soția Ecaterina confecționează bundițe, cojoace, căciuli, opinci, chimire, curele și covorașe de piei de oi. Ornamentele sunt caracteristice zonei, iar „strugurele sau copacul vieții

se efectuează mai frumos pe pielea de marochin” [36] (o piele de capră sau, mai rar, de oaie sau de vițel, tăbăcită vegetal pentru a obține lustru și finețe).

Constantin OLTEANU (figura 3) [37], meșter popular din raionul Cahul, satul Pașcani (comuna Manta), confecționează opinci și suveniruri din piele. Bunei meșterului sunt veniți din Oltenia, au practicat oieritul, s-au oprit pe baltă și au rămas să locuiască în satul Manta. Constantin Olteanu este primul care a deschis un centru de meșteșugărit cu un Muzeu al Meșteșugurilor Populare în sudul țării [38], unde au început să învețe tineri și vârstnici. Meșterul practică țesutul, împletitul vegetal și tăbăcitul pieilor, lucrează doar cu materiale naturale. Spune că meseria de împletire a coșurilor a învățat-o de la moș Ion, un locuitor al satului. Meșterul Constantin Olteanu confecționează opinci, care în trecut reprezentau încălțăminte de bază a țaranului, opinca era universală, împodobind atât piciorul femeii, cât și cel al bărbatului. Practic, toate popoarele au purtat opinci, numai că fiecare le confecționa în felul său, unele aveau talpă, altele se legau cu ață din lână răsucită [19, p. 97].

Confecționarea opincii începe de la proiectarea unui șablon din carton sau hârtie, în mărime naturală, după care se poate executa o piesă [35]. Șablonul se plasează pe mijlocul unei piei tăbăcite, partea cea mai groasă și mai rezistentă, care se numește zona crupon, cuprinsă între coadă și gât. Din poale, partea marginală a pieii, care acoperea abdomenul și picioarele animalului, se fac suveniruri în formă de opinci mici. Pielea este procurată de la meșterii din Comrat. Urmează operația de coasere a părții din față a opincilor, pentru care meșterul folosește ață specială de bumbac de culoare albă sau neagră, apoi prin găurelele făcute pe marginea opincii sunt trase într-un mod special curelușele din piele numite *nojițe* [35] (acestea pot fi din piele, din păr de animale, din sfoară de cânepă sau de lână) cu care se leagă opincile. *Nojițele* sunt lungi, deoarece când se încălță opinca ele trebuie să fie înfășurate în jurul pi-

Figura 4. Opinci, meșter Constantin OLTEANU.

ciorului [39]. O altă regulă ține de încrucișarea în față a curelușelor. Opinca nu se încălță pe piciorul gol, ci pe un ciorap gros sau pe obiele [35]. Pe laba piciorului se înfășoară o bucată de pânză de postav sau chiar de material impermeabil care este prinsă cu *nojițe*. Meșterul are în atelier opinci de diferite mărimi: piese mici pentru suvenire, opinci mici pentru prunci la botez, pentru copii de grădiniță și de școală, pentru vânători și, desigur, pentru formații etnofolclorice ca semn de autenticitate și originalitate a culturii noastre.

Gheorghe BURCĂ (figura 5) [40], originar din satul Manta, raionul Cahul, meșter curelar și hămurar, a dobândit meșteșugul tradițional și tehnologiile strămoșești de la un localnic [30, p. 35] și le dezvoltă prin lucrările sale create manual cu o măiestrie deosebită, iar „Cel mai mult în această meserie îmi place mirosul de piele”, spune el [41]. Gh. Burcă este cunoscut pentru piesele sale: chimire, curele din piele, diverse curelușe și brățări, biciuri/harapnice [35] împletite din cânepă sau din piele, cu mâner/codiriștea scurtă și cu șfichi de mătase la vârf ca să pocnească tare, harnașamente, huse împletite din piele pentru

Figura 5. Gheorghe BURCĂ, meșter curelar și hămurar.

ploști, tobe [42]. Un bun hămurar, meșterul experimentează ornamente, înfrumusețând hamurile și căpăstrul (care se pune pe capul calului sau al măgarului fiind confecționat din frânghie sau din curea) cu canaf [35] (un element ornamental, constând dintr-un mănunchi de fire legate sau împletite, cu care se împodobesc diferite obiecte), sau cu împletituri frumoase răscucite în opt numite „pielea șarpelui” [39, p. 35]. Piesele respective sunt confecționate cu ajutorul instrumentelor specifice pentru prelucrarea produselor din piele. De bază este cuțitul de diferite mărimi și forme, un foarfece mare, un ciocan special, peducea pentru executarea găurilor în piele, un cârlig și ace de cusut. La confecționarea tobelor bazele sunt sudate cu aparat de sudat, se utilizează aparatul de tăiat și dalta. Cea mai întrebăată rămâne a fi opinca, meșterul anual confecționând câte 30 de perechi pentru patru colective etnofolclorice [43].

Un meșteșug rarism, de confecționar de tobe, practică **Tudor CÎRLAN** (figura 6) [44] din satul Badiicul Moldovenesc, raionul Cahul. El „nu-și poate imagina viața fără muzică, prima tobă a bătut-o în copilărie, dar odată cu vârsta a decis să creeze tobe după tradiția strămoșilor”. Prima tobă a meșterit-o în 2010, împreună cu feciorul, „am făcut-o mai mică și am mai pus toate secretele lui nenea Mitea (Dumitru)” [45]. Toate piesele secundare le confecționează manual. Pielea e foarte greu de prelucrat. Calitatea pielii depinde de vârsta animalului, nu mai puțin de 3-5 ani, dar mai bine peste 5 ani. Sunt tobe cu dimensiuni mai mari și mai mici, ele au sunet diferit. Meșterul folosește la aceeași tobă două piei: una de vițel și alta de capră, pentru a obține sunete diferite. Tobele au diverse destinații – pentru concert, pentru nunți în interiorul încăperii (are numai o parte acoperită cu piele) și toba folosită în aer liber (cu două funduri). Tobele confecționate în acest fel când le bați au rezonanță, dar cele de plastic nu au, precizează meșterul [46].

Figura 6. Tudor CÎRLAN, meșter de tobe.

Tot în raionul Cahul, satul Văleni, locuiește meșterul toboșar **Tudor BEJENARU** (foto 7) [47], care a început să confecționeze tobe pentru a cânta la nunți în satele de la sud de pe malul Prutului. Toba devine astfel un instrument magic, pentru că muzica înseamnă spirit comunitar, bătrânii meșteri cu timpul pleacă în veșnicie, iar cei tineri nu prea se interesează de meșteșug, spune T. Bejenaru, care a reînviat tradiția. Meșterul folosește piele de capră sau de țap și piele de câine care este mai rezistentă decât cea de caprine, este mai trainică, dar miroase mai urât, spune artizanul [48].

Igor VOLOS, meșter curelar, originar din satul Tomai, raionul Leova, este director la Casa de Cultură din aceeași localitate. Îndeletnicirile le-a învățat „din sursele de pe internet, fiindcă prin regiune nu au mai rămas meșteri de la care poți învăța acest meșteșug strămoșesc, de a confecționa diverse produse din piele care sunt cerute pe piață” [49]. Meșterul Volos are în palmaresul său mai multe piese lucrate din piele: genți pentru femei și bărbați, curelușe de ceas, curele pentru bărbați, portmonee, portchei, portochelari și alte articole. „Folosesc tehnica de ștanțare pe toate produsele, marcând logoul personalizat. Mai folosesc și imprimarea pe piele la unele produse, ca, de exemplu, pe clapa portmoneelor. Acum recent documentându-mă, am mai încercat și tehnica de a desena pe piele” [49].

Sergiu SCRIPCHIN și Valeriu PLETESCU, doi prieteni care muncesc în echipă, doi meșteri hămurari, specializați în confecționarea pieselor de harnașament pentru cai, sunt originari din raionul Cimișlia. Valeriu Pletescu ne-a demonstrat piesele cu denumirea specifică a hamurilor și a explicat modul de confecționare prin coasere a căpăstrului și curelei, „truparul, căpițală ce se îmbracă pe capul calului, de ea se cos ochelarii din piele tare, zăbala de fier care se pune în gura calului și acesta este căpăstru pe cap,

care se leagă la iese sau la căruță”. Hămurarul are nevoie de mai multe curele pentru a coase căpăstrul și pe care le taie cu un cuțit special. El mărturisește că atunci „când lucrează, se calmează, se odihnește. Din când în când, îmi ajut prietenul” [50].

Meșterul Sergiu Scripchin confecționează juguri, o meserie învățată de la meșterul Dumitru Prisăcari din localitate, una complicată: „E multă muncă: începând cu croirea pielii, întinderea, înmuiera pielii, întinderea pielii pe jug. Confecționarea jugului din lemn necesită 4-5 zile și este nevoie de păslă, piele, papură, ață. Papura are un specific, când o înmoi ea e moale, nu se rupe și nu se macină. Înainte bătrânii întrebuițau paie de secară, dar la Cimișlia nu se seamănă secară. Urmează învelirea jugului cu păslă ce se numește *chijă*, pentru a evita rănirea calului pe gât, ele au mărimi de la numărul 2 până la numărul 9”, explică Serghei Scripchin [50]. Trebuie menționat că împreună cu fiul Mihail Scripnic meșterul a participat cu cai săi la curse de cai pe distanțe lungi în diverse competiții locale, naționale și internaționale, fiind distinși cu medalii, cupe și diplome.

Figura 7. Tudor BEJENARU, meșter de tobe, cu soția Lidia.

Figura 8. Vasile POPOVICI, meșter de măști tradiționale.

Tot în raionul Cimișlia, în satul Cenac, activează **Vasile POPOVICI** (figura 8) [51], meșter care confecționează măști tradiționale inspirate din folclorul moldovenesc [52]. Artizanul și-a început activitatea independent, fiind pasionat de obiceiurile cu prezența măștilor tradiționale [29, p. 36] cu valori seculare și care au jucat un rol important în timpul obiceiurilor de familie și calendaristice, fiind zămislite în imaginația și crezul strămoșilor noștri [52]. Vasile Popovici relatează că „la Cenac, județul Lăpușna, era un obicei vechi, uitat, *Moșnegeii* îi zice, se joacă în postul Paștelui. Ca să-l reînnoim, avem nevoie de măști, am confecționat prima dată 16 măști și cu colectivul folcloric „Sanie cu zurgălăi”, în 2005, am jucat acest spectacol. Măștile erau confecționate în tehnica *papier mâché*, apoi din țesături mai groase din suman, urmând blănuri de oiță prelucrate bine, iar forma lor i-a fost inspirată din cele citite în *Descrierea Moldovei* de Dimitrie Cantemir [53]. Măștile zoomorfe și antropomorfe specifice zonei de sud se confecționează cu ajutorul acului, foarfecii, sulei, aței, hârtiei, textilelor și blănurilor prelucrate. Dintr-o blană pot fi confecționate până la zece măști cu diverse elemente decorative. Pentru confecționarea măștilor se folosesc saci din cânepă sau alte materiale, în cele mai frecvente cazuri blănuri, pe care le procură de obicei de la meșterul cojocar Constantin Cojan din Colibași, dar uneori și din Cluj, România [29, p. 36]. Măștile sunt la mare căutare în perioada sărbătorilor de iarnă, se confecționează pentru diferite ansambluri etnofolclorice din țară [54].

Alexei BALOV, meșter hămurar din Ceadâr-Lunga, precizează cu referire la confecționarea hamurilor și ornamentarea cu cusături decorative și cu diverse aplicații că „această meserie a preluat-o de la strămoșii săi, dar nu mai are cui să o transmită. Acum toți vor automobile, cai au rămas puțini, cumpărători nu prea avem” [55]. Anterior piesele de harnașament (figura 9) [55] erau foarte solicitate, dar odată cu dezvoltarea tehnicii,

a infrastructurii, digitalizării etc., numărul cailor și, respectiv, a pieselor de harnașament originale s-au redus considerabil [55]. În consecință, și meseria de prelucrare a pieilor pentru confecționarea pieselor de harnașament este pe cale de dispariție, astăzi în Republica Moldova fiind cunoscute doar câteva persoane care posedă acest meșteșug.

În municipiul Comrat activează meșterul tăbăcar și cojocar **Valeri CHILIOGLO**. Pieile de oi le tăbăcește „folosind o tehnologie moștenită din strămoși” [56]. Confecționează bundițe pentru femei, bundițe pentru bărbați și copii, diferențiindu-le prin ornamente. Bundițele au buzunare decorative aplicate în partea de jos, sunt ornamentate cu orificii rotunde și în partea de sus a buzunarului, cu trasarea fâșiilor din piele. Pomul vieții stilizat este confecționat din piele de o altă culoare și aplicat pe partea din față a bundiței bărbătești. Bundița pentru femei are aplicat simbolul strugurelui de poamă, iar la îmbrăcămintea pentru copii lipsesc aceste ornamente, a remarcat meșterul. El confecționează și covoare din blană naturală, căciuli (cușme) din blană pentru femei, căciuli de cârlan pentru bărbați, papuci din blană pentru cameră.

Figura 9. Harnașamente, meșter Alexandru BALOV.

CONCLUZII

Menționăm că scopul studiului este cel de a prezenta meșterii populari din localitățile de sud ale Republicii Moldova, care confecționează produse tradiționale din piele și blănuri, dar activitatea cărora a fost mai puțin elucidată de către etnologi. Cercetarea privind activitatea meșterilor pielari și blănari se află la o etapă incipientă. Considerăm că subiectul este unul de perspectivă, având în vedere importanța documentării meșteșugarilor; identificarea tehnicilor și tehnologiilor de lucru tradiționale și inovaționale; determinarea pieselor de bază și clasificarea acestora în funcție de materia primă, tehnica de lucru, utilitatea, vârsta și genul persoanei care le poartă ș.a. Un loc aparte revine pieselor confecționate pentru interpreți de muzică populară, ansambluri etnofolclorice, teatre ș.a. Din păcate, în Republica Moldova numărul meșterilor care posedă cunoștințe și deprinderi de prelucrare a pieilor și blănurilor este redus, modernitatea dictând un alt mod de viață și stil vestimentar. Cu toate acestea, piesele confecționate de artizanii din Republica Moldova sunt deseori procurate de cumpărători din țară și din străinătate, semn că sunt apreciate pentru originalitatea și autenticitatea lor.

La etapa actuală, meșterii confecționează cel mai frecvent bundițe, cojoace și alte produse tradiționale la comandă, folosind materia primă de care dispun sau pieile și blănurile colectate din țară sau de peste hotare și realizând aplice și piese componente ale costumului popular. Piese din piele și blană confecționate de meșterii din Republica Moldova fac parte din patrimoniul cultural național, iar creația tradițională a lor necesită valorificare din punct de vedere științific, muzeologic și artistic.

BIBLIOGRAFIE

1. Zevin A.M., Livșiț M. Portul național moldovenesc. Chișinău: Cartea Moldovenească, 1960. 29 p.
2. Zelenchuk V., Livshits M., Khyunku I. Narodnoye dekorativnoye iskusstvo Moldavii. Chișinău: Cartea Moldovenească, 1968, 128 s.
3. Dimitriu M., Zelenciuk V. Costumul național moldovenesc. Chișinău: Timpul, 1975. 61 p.
4. Teslenko V. Narodnyye khudozhestvennyye promysly Moldavii. Chișinău: Cartea Moldovenească, 1978, p. 95.
5. Șaranuță S.N. Ornamente populare moldovenești. Chișinău: Timpul, 1984. 61 p.
6. Furtună A. Ovtsevostvo u moldavan v XIX – nachale XX v: (Ist.-etnogr. aspekt). Chișinău: Știința, 1989, 97 p.
7. Petrescu P. Broderii pe piele în arta populară românească. București: Meridiane, 1968. 40 p.
8. Maier R.O. Meșteșuguri țărănești tradiționale în spațiul românesc. București: Editura Etnologica, 2009, 198 p.
9. Pavel Emilia. Portul popular moldovenesc. Iași: Junimea, 1976. 207 p.
10. Stoica Georgeta, Petrescu P. Dicționar de artă populară. București: Ed. Enciclopedică, 1997. 520 p.
11. Iacob D.D. Avere, prestigiu și cultură materială în surse patrimoniale. Inventare de averi din secolele XVI–XIX. Iași: Ed. Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2015. 804 p.
12. Buzilă Varvara. Creatori purtători și admiratori al costumului tradițional în secolul XXI-lea. Chișinău: Epigraf, 2022. 264 p.
13. Pintilei Elena. Meșteșuguri populare tradiționale moldovenești. Din colecțiile Bibliotecii Naționale. Bibliografie de recomandare. Chișinău, 2017. 168 p.
14. Onofriescu Valentina. Expozițiile temporare în practica Muzeului Național de Etnografie și Istorie Naturală. În: Buletin Științific. Revista de Etnografie, Științele Naturii și Muzeologie (Serie Nouă), 2012, nr. 17(30), 166-174.
15. Șărănuță Silvia. Cultura materială și spirituală a românilor din Basarabia sec. XIX–XX. Schițe și studii etnografice. Chișinău: Tipografia Centrală, 2019. 354 p.
16. Procop Natalia, Negru Valentina, Sirbu Livia, Cercașin Marina. Terminologie vestimentară. Dicționar ilustrativ Român-Englez. Chișinău: Fox Trading, 2019. 144 p.
17. Ischimji Ana. Prelucrarea pieilor și blănurilor în localitățile din nordul Republicii Moldova. În: Dialogica, 2023, nr. 2, 3-78.
18. Ischimji Ana. Creația tăbăcarilor, curelarilor, cizmarilor și cojocarilor din centrul Basarabiei sub aspect etno-artistic. În: Buzăul, oraș deschis tradițiilor, cercetării istorice și salvării patrimoniului: In Honorem Profesor Universitar Dr. Ion I. Solcanu la 80 de ani: salvarea patrimoniului – salvarea identității / coord.: dr. Marius-Adrian Nicoară. Buzău: Alpha MDN, 2023, 330-335.
19. Buzilă Varvara. Costumul popular din Republica Moldova. Ghid Practic. Chișinău: Reclama, 2011, 119 p.
20. Constantin Cojan – meșter popular. Emisiunea TezAur, Moldova 1, 17 noiembrie 2013, [online] https://noi.md/uploads/images/Day_report/2018_02_28/img_274692_0337623001519832791.jpg
21. Constantin Cojan – meșter popular. Emisiunea TezAur, Moldova 1, 17 noiembrie 2013, [online] [online] https://noi.md/uploads/images/Day_report/2018_02_28/img_274692_0162889001519832775.jpg (consultat: 15.10.2023).
22. Cojoacele moldovenești fac înconjurul lumii. AgroTV, Moldova 1, 10 noiembrie 2015, [online] https://www.youtube.com/watch?v=rzEcvpQDISI&ab_channel=AgroTVMoldova (consultat: 10.10.2023).
23. Din străbuni – la oameni buni! Tradiția căciulii la Colibași cu meșterul popular Constantin Cojan. Emisiunea TezAur, Moldova 1, 6 ianuarie 2023. [online] https://www.youtube.com/watch?v=iH1Z3ZocnNM&ab_channel=TezAurStudio (consultat 15.10.2023).
24. Date culese din teren de autor. Informator – meșter Constantin Cojan, s. Colibași, rn. Cahul, 2021.

25. Date culese din teren de autor. Informator – meșter Elena Cojan, s. Colibași, rn. Cahul, anul 2022, .
26. Tradiții. Constantin Cojan: cojocăritul, tradiție din tată în fiu, TVR Moldova, 12.02.2022, [online] https://www.youtube.com/watch?v=pFjinmm0CKc&t=6s&ab_channel=TVRMOLDOVA (consultat: 20 iunie 2023).
27. Cahul: Un meșter popular din satul Colibași confecționează bundițe și căciuli din piele de ovine, Moldova 1, 16 mai 2022, [online] <https://www.youtube.com/watch?v=kPxanERS8ZA&t=21s> (consultat: 15.10.2023).
28. Meșteșuguri, Tradiție și Istorie. Emisiune TezAur, Moldova 1, din 31 august 2015, [online] <https://www.youtube.com/watch?v=v16qfUMAg3c> (consultat: 15.10.2023).
29. Prezentarea Raportului etnografic „Starea meșteșugurilor tradiționale în Regiunea de Dezvoltare Sud a Republicii Moldova și județele Vaslui și Galați, România”, [online] http://www.adrsud.md/public/files/Raport_etnografic_RD_SUD_RO_final_28.04.21.pdf. (consultat: 15.10.2023).
30. Căldura din atelierul lui Dumitru Zaporojan. Emisiune TezAur, Moldova 1, 04.12.2022, [online] <https://www.youtube.com/watch?v=ugDkY95Jx-A>; [online] https://maps.leaderin.md/wp-content/uploads/2020/12/Serghei-Timbaliuc-_DSC2452.jpg (consultat: 15.12.2022).
31. Zaporojan Dumitru. Investiții de succes în prelucrarea pieilor. PUBLICA.MD, 16 iunie 2016 [online] <https://www.youtube.com/watch?v=s4s7IXWq-hk> (consultat: 15.10.2023).
32. Date culese din teren de autor. Informator – meșter Dumitru Zaporojan, s. Slobozia Mare, rn. Cahul, anul 2022.
33. În ospetie la meșterul popular Dumitru Zaporojan, 23 iulie 2022, [online] <https://www.youtube.com/watch?v=MduklyEK2HI> (consultat: 15.10.2023).
34. Dumitru Zaporojan, [online] <https://maps.leaderin.md/ro/places/dumitru-zaporojan/> (consultat 15.10.2023).
35. [online] <https://dexdefinitie.com/> (consultat: 15.10.2023).
36. Date culese din teren de autor. Informator – meșter Nicolae Mocanu, s. Slobozia Mare, rn. Cahul, anul 2023.
37. [online] <https://luncaputuluidejos.md/uploads/images/opinci.jpg>
38. Constantin Olteanu – opincar. Emisiune TezAur, Moldova 1, 23.11.2013, [online] <https://www.youtube.com/watch?v=obv4dJAbIr4&t=17s> (consultat: 15.10.2023).
39. Date culese din teren de autor. Informator – meșter Constantin Olteanu, s. Pașcani, rn. Cahul, anul 2022, (comuna Manta), [online] https://diez.md/wp-content/uploads/2022/01/271749100_10223325954230094_6148134427586286318_n.jpg
40. Pasionat de arta pielăritului. Povestea lui Gheorghe Burcă din Cahul. Emisiune Prima Oră, Prime TV Moldova, 29.01.2022, [online] <https://stiri.md/article/social/pasionat-de-arta-pielaritului-povestea-lui-gheorghe-burca-din-cahul/> (consultat: 15.10.2023).
41. Amprenta unui popor sunt tradițiile sale. Să-l cunoaștem pe Gheorghe Burcă, un meșter popular pasionat de pielărie, [online] <https://diez.md/2022/01/11/foto-amprenta-unui-popor-sunt-traditiile-sale-sa-l-cunoastem-pe-gheorghe-burca-un-mester-popular-pasionat-de-pielarie/> (consultat: 15.10.2023).
42. Date culese din teren de autor. Informator – meșter Gheorghe Burcă, s. Manta, rn. Cahul, anul 2022.
43. Toba de Văleni. Emisiune TezAur, Moldova 1. 18.10.2014, [online] <https://www.youtube.com/watch?v=8MtyE0CKmAw> (consultat 15.10.2023).
44. Creatorul de tobe. Emisiune O nouă zi, Canal 2, 16.07.2019. [online] <https://www.youtube.com/watch?v=F-NUwlfwNOOs> (consultat: 15.10.2023).
45. Date culese din teren de autor. Informator – meșter Tudor Cîrlan, s. Badicul Moldovenesc, rn. Cahul, anul 2021.
46. [online] <https://luncaputuluidejos.md/uploads/images/bunica%20si%20bunelul%20.jpg> (consultat: 15.10.2023).
47. Date culese din teren de autor. Informator – meșter Tudor Bejenaru, s. Văleni, rn. Cahul, anul 2021.
48. Date culese din teren de autor. Informator – meșter Igor Volos, s. Tomai, rn. Leova, anul 2023.
49. Meșteri de harnașamente pentru cai. Emisiune TezAur, 23.10.2017, [online] https://www.youtube.com/watch?v=9_CGC2ZKE3g (consultat: 15.10.2023).
50. Vasile Popovschi, făuritorul de măști tradiționale din Cenac. TRINITAS TV, 10.09.2021, [online] https://www.youtube.com/watch?v=3tuQsJEL_HU (consultat: 15.10.2023).
51. Măști tradiționale expuse în premieră în Republica Moldova, [online] <https://culturacenac.wordpress.com/mesterul-popovschi/masti-traditionale-expuse-in-premiera-in-republica-moldova/> (consultat: 15.10.2023).
52. Moldova are propriul Carnaval – Carnavalul măștilor. În: Moldova.ORG, 11.03.2011, [online] <https://www.moldova.org/moldova-are-propriul-carnaval-carnavalul-mastilor-218174-rom/> (consultat: 15.10.2023).
53. Meșterii-artizani din țară au organizat un master-class de confecționare a măștilor. moldpresa.md, 06.12.2018, [online] <https://noi.md/md/societate/mesterii-artizani-din-tara-au-organizat-un-master-class-de-confecționare-a-mastilor> (consultat: 15.10.2023).
54. Date culese din teren de autor. Informator – meșter Alexei Balov, rn. Ceadâr-Lunga, anul 2021.
55. Date culese din teren de autor. Informator – meșter Valeri Chilioglo, rn. Comrat, anul 2023.